

SƏXAVƏT MƏMMƏD

Zəngəzur dəhlizi və Xəzər düyünü: Yeni geosiyasi mərhlə başlayır

Azərbaycanla Ermənistan arasında sülh müqaviləsinin bağlanacağı istiqamətində addımlar atılır.

Abu-Dabi görüşündən sonra Vaşinqton görüşünün baş tutacağı iddia olunur. İddialar ortaya atılandan dərhal sonra Uzun zaman idi səssiz qalan Azərbaycan və Ermənistan müdafiə nazirlikləri səssizliklərini pozdular. Tərəflər bir-birini atəşkəsin pozulmasında, yalan informasiya yaymaqda ittiham etdilər. Gözlənilən idi? Əlbəttə!

Son zamanların ən çox müzakirə mövzusu Zəngəzur dəhlizidir. Hətta dəhlizi Tampın adı ilə də bağlayırlar. Ümumiyyətlə, Zəngəzur dəhlizinin mahiyyəti nədir? Zəngəzur dəhlizi Azərbaycanla Naxçıvanı bir-birinə bağladığı üçün əhəmiyyətlidir? Qətiyyənlər! Az qala bütün dünyanın baş sındırdığı yer Azərbaycanla Naxçıvanı bir-birinə quru əlaqəsi yaratması üçündür? Təbii ki, yox! Əgər bu belə olsa idi, dünya üçün ən əhəmiyyətsiz bir problem olardı.

Azərbaycan onsuzda İran üzərindən Naxçıvanla quru əlaqəsi qurur. Əsas məsələ Çindən İngiltərəyə qədər uzanacaq "Bir kəmərlər, bir yol" layihəsi və o layihənin bir neçə kilometrində (Zəngəzur) hansı dövlətin nəzarəti ələ almasıdır.

Sanki hansısa bir güc bütün diqqəti bir nöqtəyə yolun Ermənistandan keçəcək hissəsinə cəmləyib, böyük ölkələr, böyük şirkətlər, siyasətçilər, analitiklər ancaq bu- ra fokuslanıb.

Bu günə qədər yüzlərlə variant ortaya atılıb. Azərbaycanın hərbi güc tətbiq edərək o yolu açmasından tutmuş, ən sonuncu ABŞ şirkətinin icarəyə götürməsinə qədər variantlar mövcuddur. Son baş verən proseslər onu göstərir ki, Zəngəzur dəhlizinin Rusiyanın nəzarətinə verilmə ehtimalı çox aşağıdır. Sual yaranır. Rusiya dəhlizdən kənarlaşdırılacaqsam, dəhlizə müdaxilə etmək imkanı sıfıra enəcək? Başqa bir sual. Rusiya üçün "Bir kəmərlər, bir yol" layihəsinə müdaxilə imkanını düşünsək, Zəngəzur dəhlizi "A" variantıdır, yoxsa "B"? Düşünürəm ki, müdaxiləni imkanlarını hesablasam Zəngəzur dəhlizi "B" variantıdır. Yaxşı, "A" variantı və hər kəsin diqqətdən kənardam saxladığı istiqamət Xəzər dənizidir.

"Xəzər dənizinin hüquqi statusu haqqında" Konvensiya Azərbaycan, Qazaxıstan, Türkmənistan, Rusiya və İran tərəfindən imzalanıb. Ancaq İran parlamenti hələ də Konvensiyanı ratifikasiya etməyib. Bu o deməkdir ki, Konvensiya qüvvəyə minməyib.

"Xəzər dənizinin hüquqi statusu haqqında" Konvensiyanın 22-ci maddəsin deyilir:

"Bu Konvensiya ratifikasiya edilməlidir. Ratifikasiya fərmanları saxlanmaq üçün Depozitari funksiyalarını həyata keçirən Qazaxıstan Respublikasına verilir. Bu Konvensiya beşinci ratifikasiya fərmanının Depozitari tərəfindən alındığı tarixdən qüvvəyə minir".

Rusiyanın Xəzərdə dənizində son zamanlar aktivliyi artıb. Bundan əlavə Rusiya tərəfindən xüsusilə ötən ilin sonundan başlayaraq Xəzərin təhlükəsizliyi, Xəzərdən təhdid yönündə çıxışlara rast gəlirik. Hətta ötən ilin dekabrında Rusiya prezidenti təhlükəsizlik şurasının iclasında Xəzərin təhlükəsizliyi məsələsi ön plana çıxardı.

Rusiya üçün Xəzər dənizində "Bir kəmərlər, bir yol" layihəsinə mane olmaq imkanları daha çoxdur. Xəzər dənizindəki 5 ölkənin hərbi gücünə baxıqda bunun asanlıqla edə biləcəyini deyər bilərik.

Azərbaycanın hərbi gücünü quru, hava, su olaraq kateqoriyalaşdırsam, ən zəif yer kimi donanma olduğu ortaya çıxır. Azərbaycan 44 günlük müharibədən sonra köhnəlmiş hərbi təyyarələrini Pakistandan JF-17-lər alaraq yenilədi. Azərbaycanın döyüş gəmilərinin müasirliyi barədə danışmaq yersizdir. Ola bilsin kimsə deyəcək ki, gəmi var, onun üzərinə müasir raketlər quraşdırmaq olar. Bunu düşünməyin özü belə bu sahə barədə bəsid anlayışın olmamasından xəbər verəcək.

Azərbaycan Pakistanla strateji müttəfiqdir. Bunu hərbi təyyarələr almaqla daha da möhkəmləndirib. Hazırda Pakistan Hərbi Dəniz Qüvvələrinin Ali Baş Komandanı Azərbaycanda səfərdədir. Bu istiqamətdə də hansısa əməkdaşlığın baş verəcəyi gözlənilir. Pakistanın hərbi gəmilərin inşasını həyata keçirir, ancaq tam şəkildə özü bunu etmir. Pakistan hərbi gəmilərin inşasını Çin və Türkiyə ilə birgə həyata keçirə bilər. Hərbi gəmilərin inşası çox bahalı və uzun vaxt tələb edən bir layihədir.

Görünən odur ki, İran və Rusiyanın regiona olan təhdid və təzyiqi Zəngəzur dəhlizinin açılması ilə bitməyəcək. Yeri gəlmişkən Rusiyada Qazaxıstana qarşı ritorika kəskin dəyişib. Zəngəzur dəhlizi düyünü açılacağı təqdirdə Xəzər düyünü ortaya çıxar bilər. Bunun şərtlərini artıq görmək mümkündür.